

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

गावो वा एतत्सुत्रमासताशृङ्गाः सुतीः शृङ्गाणि नो जायन्ता इति कामेन तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता उदतिष्ठन्नराथस्मेत्यथ यासां नाजायन्त ताः संवत्सरमात्सोदतिष्ठन्नराथस्मेति यासां चाजायन्त यासां च न ता उभयीरुदतिष्ठन्नराथस्मेति गोसत्रं वै (१)

संवत्सरो य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यध्रुवन्त्येव तस्मात्तूपरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सुत्राभिजितुः ह्यस्यै तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते तदाप्तमवरुद्धमभिजितं क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यो वै समुद्रस्य पारं न पश्यन्ति न वै स तत् उदति संवत्सरः (२)

वै समुद्रस्तस्यैतत्पारं यदतिरात्रौ य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोदचं गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रोऽसावुत्तरो मनः पूर्वो वागुत्तरः प्राणः पूर्वोऽपान उत्तरः प्ररोधनम्पूर्वं उदयनमुत्तरो ज्योतिष्टोमो वैश्वानरोऽतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्बधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै चतुर्विंशः प्रायणीयो

भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः (३)

संवत्सरः प्रयन्त एव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति तस्य त्रीणि च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय उभे एव संवत्सरस्य रूपे आप्नुवन्ति ते सङ्स्थित्या अरिष्ट्या उत्तरैरहोभिश्चरन्ति षडहा भवन्ति षड्वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति गौश्रायुश्च मध्यतः स्तोमौ भवतः संवत्सरस्यैव तन्मिथुनम्मध्यतः (४)

दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव तच्छन्दास्येव तद्विमोकं यन्त्यथो उभयतो ज्योतिषैव षडहेन सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासते केन यन्तीति देवयानेन पथेति ब्रूयाच्छन्दासि वै देवयानः पन्था गायत्री त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जगती यदेते स्तोमा भवन्ति देवयानेनैव (५)

तत्पथा यन्ति समानः सामं भवति देवलोको वै सामं देवलोकादेव न यन्त्यन्याअन्या ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं देवलोकमभ्यारोहन्तो यन्त्यभिवर्तो ब्रह्मसामं भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्भवति विश्वस्य जित्यै मासिमासि पृष्ठान्युप यन्ति मासिमास्यतिग्राह्या गृह्यन्ते मासिमास्येव वीर्यं दधति मासां प्रतिष्ठित्या उपरिष्ठान्मासां

पृष्ठान्युप यन्ति तस्मादुपरिष्टादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥ (६)

गोसूत्रं वा एति संवत्सरौऽर्धमासा मिथुनमध्यतो देवयानेनैव वीर्यत्रयोदश च॥—————[१]

गावो वा एतत्सूत्रमांसताशृङ्गाः सूतीः शृङ्गाणि सिषासन्तीस्तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता अब्रुवन्नराथस्मोत्तिष्ठा तं काममरुथ्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा अब्रुवन्नर्धा वा यावतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवत्सरः सम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासाम् (७)

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रद्धया वाश्रद्धया वा ता इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता आर्ध्वन् याश्च शृङ्गाण्यसन्वन् याश्चोर्जमवारुन्धतर्धोति दशसु मासूत्तिष्ठन्नृधोति द्वादशसु य एवं वेद पदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पदेन यन्तद्वा एतदृद्धमयनन्तस्मादेतद्गोसनि॥ (८)

तिष्ठामेति तासान्तस्माद्दे च॥—————[२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युप यन्ति मध्यम उप यन्त्युत्तम उप यन्ति तदाहुर्या वै त्रिरेकस्याहं उपसीदन्ति दहं वै सापराभ्यां दोहाभ्यां दुहेऽथ कुतः सा धोक्ष्यते यां द्वादश कृत्वं उपसीदन्तीति संवत्सरः सम्पाद्योत्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपयुस्तद्यजमाना यज्ञं पशूनव रुन्धते समुद्रं वै (९)

एतेऽनवारमपारम्प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यद्वहद्रथन्तरे

अ॒न्व॒र्ज॒यु॒र्यथा॑ म॒ध्ये॒ स॒मु॒द्रस्य॑ प्ल॒व॒म॒न्व॒र्ज॒यु॒स्ता॒दृ॒क्त॒द॒नु॒त्स॒र्ग॒म्बृ॒ह॒द्रथ॑न्त॒
प्र॒ति॒ष्ठां ग॑च्छ॒न्ति॒ सर्वे॑भ्यो॒ वै का॒मे॒भ्यः स॒न्धि॒र्दु॒हे तद्य॑ज॒मानाः॒
स॒र्वा॒न्का॒मा॒न॒व॑ रु॒न्ध॒ते॥ (१०)

स॒मु॒द्रं वै च॑तु॒स्त्रिं॑शच्च॥ [३]

स॒मा॒न्यं ऋ॒चो॑ भ॒वन्ति॑ म॒नु॒ष्य॒लो॒को वा ऋ॒चो॑ म॒नु॒ष्य॒लो॒कादे॒व
न य॑न्त्य॒न्य॒द॒न्य॒त्सामं॑ भ॒वति॑ दे॒व॒लो॒को वै सा॒मं दे॒व॒लो॒कादे॒वान्य॑म॒न्य॒म
य॒न्ति॒ ज॒ग॒ती॒म॒ग्र उ॒पं य॒न्ति॒ ज॒ग॒तीं॑ वै छ॒न्दा॑ंसि
प्र॒त्य॒व॒रो॒ह॒न्त्या॒ग्र॒य॒णं ग्र॒हा बृ॒ह॒त्पृ॒ष्ठानि॑ त्र॒य॒स्त्रिं॑श॒ः स्तो॒मा॒स्त॒स्मा॒ज्या॒य
क॒नी॒या॒न्प्र॒त्य॒व॒रो॒ह॒ति वै॒श्व॒क॒र्म॒णो गृ॒ह्य॒ते वि॒श्वान्ये॑व ते॒न क॒र्मा॒णि
य॒ज॒मा॒ना अ॒व॑ रु॒न्ध॒त आ॒दि॒त्यः॑ (११)

गृ॒ह्य॒त इ॒यं वा अ॒दि॒तिर॒स्यामे॒व प्र॒ति॑ ति॒ष्ठ॒न्त्य॒न्यो॑न्यो गृ॒ह्य॒ते
मि॒थु॒न॒त्वा॒य प्र॒जा॑त्या॒ अ॒वा॒न्त॒रं वै द॑श॒रा॒त्रेण॑ प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा
अ॑सृ॒ज॒त य॑द॒श॒रा॒त्रो भ॑व॒ति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानाः॒ सृ॒ज॒न्त ए॒ता॑
ह॒ वा उ॑द॒ङ्कः शौ॑ल्बा॒य॒नः स॒त्र॒स्य॒र्द्धि॑मु॒वाच॑ य॑द॒श॒रा॒त्रो य॑द॒श॒रा॒त्रो
भ॑व॒ति स॒त्र॒स्य॒र्द्ध्या॒ अथो॑ य॒दे॒व पूर्वे॑ष्व॒हः॒सु वि॒लो॒म क्रि॒य॒ते तस्यै॒वैषा॑
शा॒न्तिः॑॥ (१२)

अ॒दि॒त्य॒स्तस्यै॒व द्वे च॑॥ [४]

य॒दि सो॒मौ स॑सृ॒तौ स्या॑ता॒म्म॒ह॒ति रा॒त्रि॒यै प्रा॒तर॑नु॒वा॒क॒मु॒पा॒कु॒र्या॑
वाच॑म्पूर्वो॒ दे॒वताः॒ पूर्वं॑छ॒न्दा॑ंसि वृ॒ङ्क्ते वृ॒ष॒ण्व॒तीं प्र॒ति॒प॒दं

कुर्यात्प्रातःसवनान्देवैषामिन्द्रं वृद्धेऽथो खल्व्वाहुः सवनमुखेसवनमुखे
 कार्येति सवनमुखात्सवनमुखादेवैषामिन्द्रं वृद्धे संवेशायोपवेशाय
 गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अनुष्टुभः पङ्क्त्या अभिभूत्यै स्वाहा
 छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवैषाम् (१३)

छन्दांसि वृद्धे सजनीयः शस्यं विहव्यः शस्यमगस्त्यस्य
 कयाशुभीयः शस्यमेतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां
 वृद्धे यदि प्रातःसवने कलशो दीर्येत वैष्णवीषु शिपिविष्टवतीषु
 स्तुवीरन् यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यति
 रिच्यते तद्विष्णुः शिविपिष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यथो
 अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमात्स्वावं रुन्धते यदि मध्यन्दिने दीर्येत
 वषट्कारनिधनः सामं कुर्युर्वषट्कारो वै यज्ञस्य प्रतिष्ठा
 प्रतिष्ठामेवैनद्रमयन्ति यदि तृतीयसवन एतदेव॥ (१४)

छन्दोभिरेवैषामवैकान्रविःशतिश्च॥

[५]

षडहैर्मासान्ध्रसम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति षडहैर्हि मासान्ध्रसम्पश्यन्त्य
 मासान्ध्रसम्पश्यन्त्यमावास्यया मासान्ध्रसम्पाद्याहुरुत्सृजन्त्यमावास्यया
 हि मासान्ध्रसम्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासान्ध्रसम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
 पौर्णमास्या हि मासान्ध्रसम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आसिञ्चति परा स
 सिञ्चति यः पूर्णादुदचति (१५)

प्राणमस्मिन्ध्रस दधाति यत्पौर्णमास्या मासान्ध्रसम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति

संवत्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणन्ति
 यदहर्नोऽसृजेयुर्यथा दृतिरुपनद्धो विपतत्येव९ संवत्सरो वि
 पतेदार्तिमाच्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासांश्चसम्पाद्याहंरुऽसृजन्ति
 संवत्सरायैव तदुदानं दधति तदनु सत्रिण उत (१६)

अनन्ति नार्तिमाच्छन्ति पूर्णमासे वै देवाना९ सुतो
 यत्पौर्णमास्या मासांश्चसम्पाद्याहंरुऽसृजन्ति देवानामेव तद्यज्ञेन
 यज्ञमप्रत्यवरोहन्ति वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यत्षडहसंतत९
 सन्तमथाहंरुऽसृजन्ति प्राजापत्यम्पशुमालभन्ते प्रजापतिः
 सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञ९ सं तन्वन्ति यन्ति वा एते
 सवनाद्येऽहः (१७)

उऽसृजन्ति तुरीयं खलु वा एतत्सवनं यत्सांन्नाय्यं
 यत्सांन्नाय्यम्भवति तेनैव सवनान्न यन्ति समुपहूय भक्षयन्त्येतत्सांमर्ष
 ह्यैतर्हि यथायतनं वा एतेषा९ सवनभाजो देवता गच्छन्ति
 येऽहंरुऽसृजन्त्यनुसवनं पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतनादेव
 सवनभाजो देवता अव रुन्धतेऽष्टाकपालान्प्रातःसवन एका-
 दशकपालान्माध्यन्दिने सवने द्वादशकपालांस्तृतीयसवने
 छन्दां९स्येवात्वाव रुन्धते वैश्वदेवं चरुं तृतीयसवने निर्वपन्ति
 वैश्वदेवं वै तृतीयसवनन्तेनैव तृतीयसवनान्न यन्ति॥ (१८)

उ॒थ्सृ॒ज्या (३) त्रो॒थ्सृ॒ज्या (३) मि॒तिं मी॒मा॒स॒न्ते
 ब्र॒ह्म॒वा॒दि॒न॒स्त॒द्वा॒ह॒रु॒थ्सृ॒ज्यं॒मे॒वे॒त्य॒मा॒वा॒स्या॒यां च पौ॒र्ण॒मा॒स्यां
 चो॒थ्सृ॒ज्य॒मि॒त्या॒ह॒रे॒ते हि य॒ज्ञं व॒ह॒त॒ इति॒ ते त्वा॒व नो॒थ्सृ॒ज्ये
 इ॒त्या॒ह॒र्ये अ॒वा॒न्त॒रं य॒ज्ञ॒म्भे॒जा॒ते इति॒ या प्र॒थ॒मा व्य॑ष्टका
 तस्या॑मु॒थ्सृ॒ज्य॒मि॒त्या॒ह॒रे॒ष वै मा॒सो वि॒श॒र इति॒ नादि॑ष्टम् (१९)

उ॒थ्सृ॒जे॒युर्य॑दादिष्टमु॒थ्सृ॒जे॒युर्या॑दृ॒शे पुनः॑ पर्या॒प्ला॒वे म॒थ्ये
 ष॒ड॒ह॒स्यं स॒म्प॒द्ये॒त ष॒ड॒है॒र्मा॒सा॒न्थ्स॒म्पा॒द्य य॒थ्स॑प्तममह॒-
 स्तस्मि॒न्नु॒थ्सृ॒ज्ये॒युस्त॑द॒ग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं
 निर्व॑पेयुरे॒न्द्रं द॒धी॒न्द्रा॒य म॒रु॒त्व॑ते पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपालं
 वैश्व॑दे॒वं द्वा॒द॒श॑कपालम॒ग्रे॒र्वै वसु॑मतः प्रातः॒स॒व॒नं य॒द॒ग्नये॒ वसु॑मते
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑प॒न्ति दे॒वता॑मे॒व तद्वा॒ग्निनी॑ कुर्व॒न्ति (२०)

स॒व॒नम॑ष्टा॒भिरु॑पं॒ यन्ति॒ यदै॒न्द्रं द॒धि भ॑वतीन्द्रमे॒व तद्वा॑ग॒धेया॒न्न
 च्या॒व॒य॒न्तीन्द्र॑स्य॒ वै म॒रु॒त्व॑तो॒ मा॒ध्य॑दि॒न॒स॒व॒नं य॒दिन्द्रा॑य म॒रु॒त्व॑ते
 पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपालं निर्व॑प॒न्ति दे॒वता॑मे॒व तद्वा॒ग्निनी॑ कुर्व॒न्ति
 स॒व॒नमे॒काद॑श॒भिरु॑पं॒ यन्ति॒ वि॒श्वे॑षां॒ वै दे॒वाना॑मृ॒भुम॑तां॒ तृती॑यस॒व॒नं
 यद्वै॑श्वदे॒वं द्वा॒द॒श॑कपालं निर्व॑प॒न्ति दे॒वता॑ ए॒व तद्वा॒ग्निनीः॑ कुर्व॒न्ति
 स॒व॒नं द्वा॒द॒शभिः॑ (२१)

उ॒पं य॒न्ति प्रा॒जाप॑त्यम्प॒शुमा ल॑भन्ते॒ यज्ञो॒ वै प्र॒जा-
 प॑तिर्य॒ज्ञस्या॑न॒नुस॑र्गायाभि॒वर्त॒ इतः॑ ष॒ण्मा॒सो ब्र॒ह्म॒सामं॑ भ॒वति॒

ब्रह्म वा अभिवर्तो ब्रह्मणैव तत्सुवर्गं लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति
 प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो लोक इन्द्र क्रतुं न आ भर
 पिता पुत्रेभ्यो यथा। शिक्षां नो अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा
 ज्योतिरशीमहीत्यमुत आयताः षण्मासो ब्रह्मसामम्भवत्ययं वै
 लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव तल्लोकम्पश्यन्तोऽभिवदन्त
 आ यन्ति॥ (२२)

नार्दिष्टकुर्वन्ति द्वादशभिरिति विशतिश्च॥ [७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनावां
 रुन्धत तत्क्रोशस्य क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्ते स्तुवन्ति
 यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते सत्रस्यर्द्धाहवनीयस्यान्ते
 स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुप यन्ति प्रजापतेरहर्हदयेन
 हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्य गच्छन्ति श्लोकेन
 पुरस्तात्सदसः (२३)

स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गत्वा श्लोकभाजो
 भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्रायति नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव
 यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेवेन्द्रियं
 दधत्यप्रतिहृताभिरुद्रायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णो-
 ऽङ्गानि प्रत्यचति शिर एव न पञ्चदशः रथन्तरम्भवतीन्द्रियमेवाव
 रुन्धते सप्तदशम् (२४)

बृहदन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशम्भद्रं
 द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्न्यै उपं गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजात्यै
 प्रजापतिः प्रजा असृजत् सौऽकामयतासामहं राज्यं परीयामिति
 तासां राजनेनैव राज्यं पर्येतद्राजनस्य राजनत्वं यद्राजनम्भवति
 प्रजानामेव तद्यजमाना राज्यं परि यन्ति पञ्चविंशं भवति
 प्रजापतेः (२५)

आप्त्यै पञ्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति
 पञ्चभिरासीना मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा
 विराडन्नं विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते पञ्चधा विनिषद्य स्तुवन्ति पञ्च
 दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्येकैकयास्तुतया समायन्ति दिग्भ्य
 एवान्नाद्यं सम्भरन्ति ताम्भिरुद्गातोद्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम् (२६)

सम्भृत्य तेज आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यवत्यथो
 यथा सुपुर्ण उत्पतिष्यज्झिर उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यजमानाः
 प्रजानामुत्तमा भवन्त्यासन्दीमुद्गाता रोहति साम्राज्यमेव गच्छन्ति
 प्लेङ्कं होता नाकस्यैव पृष्ठं रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव विष्टपं
 गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यथो
 आक्रमणमेव तथ्येतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य
 समष्ट्यै॥ (२७)

सदसः सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम्प्रत्येकादश च॥ [८]

अर्क्येण वै संहस्रशः प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताभ्य

इला॑न्दे॒नेरां॑ लू॒ताम॑वा॒रुन्ध॒ यद॑र्क्य॒म्भव॑ति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानाः॑
 सृज॑न्त॒ इला॑न्द॒म्भव॑ति प्र॒जाभ्य॑ ए॒व सृ॒ष्टाभ्य॑ इ॒रां लू॒ताम॑व॒ रुन्ध॑ते
 तस्मा॑द्या॒ः समा॑ः स॒त्रः स॒मृद्धं॑ क्षो॒धुका॑स्ता॒ः समा॑ प्र॒जा
 इष॑ः॒ ह्यासा॑मूर्ज॒माद॑द॒ते या॑ः समां॒ व्यृद्ध॑मक्षो॒धुका॑स्ता॒ः समा॑
 प्र॒जाः (२८)

न ह्या॑सा॒मिष॑मूर्ज॒माद॑द॒त उत्क्रो॑दं कुर्व॒ते यथा॑ ब॒न्धान्मु॑चा॒ना
 उत्क्रो॑दं कुर्व॒त ए॒वमे॒व तद्य॑ज॒माना॑ दे॒वब॒न्धान्मु॑चा॒ना
 उत्क्रो॑दं कुर्व॒त इष॑मूर्ज॒मात्म॑न्दधा॒ना वा॒णः श॒तत॑न्तुर्भव॒ति
 श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्र॒ति तिष्ठ॑न्त्या॒जिं
 धा॒वन्त्य॑न॒भिजि॑तस्या॒भिजि॑त्यै दु॒न्दुभी॑न्त्स॒माघ्न॑न्ति प॒रमा॑ वा ए॒षा
 वा॒ग्या दु॑न्दु॒भौ प॑र॒मामे॒व (२९)

वाच॑म॒व रुन्ध॑ते भू॒मिदु॑न्दु॒भिमा॑ घ्न॒न्ति यै॒वेमां॑ वाक्प्रवि॑ष्टा
 ता॒मेवा॒व रुन्ध॑तेऽथो॑ इ॒मामे॒व ज॑यन्ति॒ सर्वा॑ वाचो॑ वदन्ति॒ सर्वा॑सां
 वा॒चाम॑व॒रुद्धा॑ आ॒र्ध्रे च॑र्म॒न्याय॑च्छे॒ते इन्द्रि॑यस्याव॒रुद्धा॑ आ॒न्यः
 क्रोश॑ति॒ प्रा॒न्यः श॑स॒ति य॑ आ॒क्रोश॑ति पु॒नात्ये॒वैना॑न्त्स स यः
 प्र॒श॑स॒ति पू॒तेष्वे॒वान्नाद्यं॑ दधा॒त्यृषि॑कृतं च (३०)

वा ए॒ते दे॒वकृ॑तं च पू॒र्वैर्मा॑सै॒रव॑ रुन्ध॒ते यद्भू॑तेच्छ॒दाः
 सा॒मा॒नि भ॑व॒न्त्युभ॑यस्याव॒रुद्धौ॑ यन्ति॒ वा ए॒ते मि॑थु॒नाद्ये॑
 सं॒वत्स॑रमु॒पय॑न्त्य॒न्तर्वे॑दि मि॒थुनौ॑ स॒म्भव॑त॒स्तेनै॒व मि॑थु॒नान्न

यन्ति॥ (३१)

व्यंद्धमक्षौधुकास्ता९ समा॑ प्रजाः परमा॑मेव च त्रि॒श॒च॑॥ [९]

चर्मा॑व॒ भिन्द॑न्ति पा॒प्मान॑मे॒वैषा॑मव॒ भिन्द॑न्ति मापं रा॒थ्सी॒र्माति॑
व्या॒थ्सी॒रित्या॑ह॒ सम्प्र॒त्ये॒वैषा॑ पा॒प्मान॑मव॒ भिन्द॑न्त्युदकु॒म्भान॑धिनि॒धाय॑
दा॒स्यो॑ मा॒र्जा॒लीयं॑ परि॒ नृत्य॑न्ति प॒दो नि॑घ्न॒तीरि॒दम्भं॑धुं गा॒यन्त्यो॑
मधु॑ वै दे॒वाना॑ पर॒मम॑न्नाद्यं पर॒ममे॑वान्नाद्यमव॒ रुन्ध॑ते प॒दो नि॑
घ्न॑न्ति मही॒यामे॒वैषु॑ दधति॥ (३२)

चर्मे॑का॒न्नपञ्चा॑शत्॥ [१०]

पृ॒थि॒व्यै स्वा॑हान्तरि॒क्षाय॑ स्वाहा॑ दि॒वे स्वा॑हा॒ सम्प्लो॑ष्य॒ते स्वा॑हा॒
स॒म्प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॑ स॒म्प्लु॒ताय॑ स्वाहा॑ मे॒घायि॑ष्य॒ते स्वा॑हा॒ मे॒घाय॑ते
स्वाहा॑ मे॒घि॒ताय॑ स्वाहा॑ मे॒घाय॑ स्वाहा॑ नीहा॒राय॑ स्वाहा॑ निहा॒कायै॑
स्वाहा॑ प्रास॒चाय॑ स्वाहा॑ प्रच॒लाका॑यै॒ स्वाहा॑ वि॒द्योति॑ष्य॒ते स्वाहा॑
वि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ संवि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ स्तन॑यिष्य॒ते स्वाहा॑
स्त॒नय॑ते स्वाहो॒ग्रः स्त॒नय॑ते स्वाहा॑ व॒र्षिष्य॑ते स्वाहा॑ व॒र्षते॑
स्वाहा॑भि॒व॒र्षते॑ स्वाहा॑ परि॒व॒र्षते॑ स्वाहा॑ सं॒व॒र्षते॑ (३३)

स्वाहा॑नुव॒र्षते॑ स्वाहा॑ शी॒कायि॑ष्य॒ते स्वाहा॑ शी॒काय॑ते
स्वाहा॑ शी॒कि॒ताय॑ स्वाहा॑ प्रो॒षिष्य॑ते स्वाहा॑ प्रु॒ष्णते॑ स्वाहा॑
परि॒प्रु॒ष्णते॑ स्वाहो॒द्ग॒हीष्य॑ते स्वाहो॒द्ग॒हृते॑ स्वाहो॒द्ग॒हीताय॑ स्वाहा॑
वि॒प्रो॒ष्यते॑ स्वाहा॑ वि॒प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॑ वि॒प्लु॒ताय॑ स्वाहा॑त॒प्स्य॑ते

स्वाहा॒तप॑ते स्वाहो॒ग्रमा॑तप॑ते स्वाह॒र्भ्यः स्वाहा॒ यजु॑र्भ्यः स्वाहा॒
साम॑र्भ्यः स्वाहा॒ङ्गिरो॑भ्यः स्वाहा॒ वेदे॑र्भ्यः स्वाहा॒ गाथा॑र्भ्यः स्वाहा॒
नारा॑श॒सी॒र्भ्यः स्वाहा॒ रैभी॑र्भ्यः स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (३४)

सं वर॑षते रैभी॑र्भ्यः स्वाहा द्वे च॥ [११]

द॒त्वते स्वाहा॑ऽद॒न्तका॑य स्वाहा॑ प्रा॒णिने स्वाहा॑ऽप्रा॒णाय
स्वाहा॒ मुख॑वते स्वाहा॑ऽमु॒खाय स्वाहा॒ नासि॑कवते स्वाहा॑-
ऽनासि॑काय स्वाहा॑ऽक्ष॒ण्वते स्वाहा॑ऽन॒क्षिका॑य स्वाहा॑ क॒र्णिने
स्वाहा॑ऽक॒र्णका॑य स्वाहा॑ शी॒र्षण्व॑ते स्वाहा॑ऽशी॒र्षका॑य स्वाहा॑
प॒द्वते स्वाहा॑ऽपा॒दका॑य स्वाहा॑ प्रा॒णते स्वाहा॑ऽप्रा॒णते स्वाहा॑
व॒दते स्वाहा॑ऽव॒दते स्वाहा॑ प॒श्यते स्वाहा॑ऽप॒श्यते स्वाहा॑ शृ॒ण्वते
स्वाहा॑ऽशृ॒ण्वते स्वाहा॑ म॒न॒स्विने स्वाहा॑ (३५)

अ॒म॒न॒से स्वाहा॑ रे॒त॒स्विने स्वाहा॑ऽरे॒त॒स्काय स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः
स्वाहा॑ प्र॒जने॑नाय स्वाहा॑ लो॒म॒वते स्वाहा॑ऽलो॒म॒काय स्वाहा॑ त्व॒चे
स्वाहा॑ऽत्व॒क्काय स्वाहा॑ च॒र्मण्व॑ते स्वाहा॑ऽच॒र्म॒काय स्वाहा॑ लो॒हि॒तव॑ते
स्वाहा॑ऽलो॒हि॒ताय स्वाहा॑ मा॒स॒न्वते स्वाहा॑ऽमा॒स॒काय स्वाहा॑
स्ना॒व॒र्भ्यः स्वाहा॑ऽस्ना॒व॒काय स्वाहा॑ऽस्थ॒न्वते स्वाहा॑ऽन॒स्थि॒काय
स्वाहा॑ म॒ञ्ज॒न्वते स्वाहा॑ऽम॒ञ्ज॒काय स्वाहा॑ऽङ्गि॒ने स्वाहा॑ऽन॒ङ्गाय
स्वाहा॑ऽऽत्म॑ने स्वाहा॑ऽना॑त्मने स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (३६)

म॒न॒स्विने स्वाहा॑ऽना॑त्मने स्वाहा द्वे च॥ [१२]

कस्त्वा॑ युनक्ति॒ स त्वा॑ युनक्तु॒ विष्णु॑स्त्वा युनक्त॒स्य यज्ञ॑स्यर्द्धे॒
मह्य॑ः सन्न॒त्या अ॒मुष्मै॒ कामा॑यायुषे॒ त्वा प्रा॑णाय॒ त्वाऽपा॑नाय॒ त्वा
व्या॑नाय॒ त्वा व्यु॑ष्ट्यै॒ त्वा र॒य्यै त्वा राध॑से॒ त्वा घो॑षाय॒ त्वा पो॑षाय॒
त्वा॒राद्धो॑षाय॒ त्वा प्र॑च्युत्यै॒ त्वा॥ (३७)

कस्त्वाऽष्टात्रिंशत्॥ [१३]

अ॒ग्नये॑ गाय॒त्राय॑ त्रि॒वृते॑ राथ॒तराय॑ वास॒न्ताया॑ष्टाक॒पाल॒ इन्द्रा॑य॒
त्रैष्टु॑भाय॒ पञ्चद॑शाय॒ बार्ह॑ताय॒ ग्रेष्मा॑यैकादशक॒पालो॒ विश्वे॑भ्यो॒
दे॒वेभ्यो॒ जाग॑तेभ्यः सप्तद॒शेभ्यो॒ वैरू॑पेभ्यो॒ वार्षि॑केभ्यो॒ द्वाद॑श॒
क॒पालो॒ मि॒त्रावरु॑णाभ्या॒मानु॑ष्टुभाभ्यामेकविं॒शाभ्या॑ वैरा॒जाभ्या॑
शा॒रदा॑भ्या॑ पय॒स्या बृ॒हस्प॑तये॒ पाङ्गा॑य॒ त्रिण॑वाय॒ शाक॑राय॒
हैम॑न्तिकाय॒ चरुः स॑वित्र आ॒तिच्छ॑न्दसाय॒ त्रय॑स्त्रिं॒शाय॑ रैव॒ताय॑
शैशि॑राय॒ द्वाद॑शक॒पालोऽदि॑त्यै॒ विष्णु॑पत्यै॒ चरु॑र॒ग्नये॑ वैश्वान॒राय॒
द्वाद॑शक॒पालोऽनु॑मत्यै॒ चरुः का॒य एक॑कपालः॥ (३८)

अ॒ग्नयेऽदि॑त्या॒ अनु॑मत्यै सप्तच॒त्वारि॑ंशत्॥ [१४]

यो वा अ॒ग्नाव॑ग्निः प्र॒हिय॑ते यश्च सोमो राजा॒ तयो॑रेष आ॒तिथ्यं॑
यद॑ग्नीषोमीयोऽथैष रु॒द्रो यश्ची॑यते॒ यथ्स॑ञ्चितेऽग्नावे॒तानि॑ ह॒वींषि॑ न
निर्व॑पेदेष ए॒व रु॒द्रोऽशा॑न्त उ॒पोत्था॑य॒ प्रजां॑ प॒शून् यज॑मानस्याभि
म॒न्येत॒ यथ्स॑ञ्चितेऽग्नावे॒तानि॑ ह॒वींषि॑ निर्व॑पति॒ भाग॑धेये॒नैवैनं॑
शम॑यति॒ नास्य॑ रु॒द्रोऽशा॑न्तः (३९)

उपोत्थाय प्रजां पशून्भि मन्यते दशं हवींषि भवन्ति नव
 वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव यजमाने दधात्यथो दशाक्षरा
 विराडन्नं विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यृतुभिर्वा एष छन्दोभिः स्तोमैः
 पृष्ठैश्चेतव्यं इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपत्यृतुभिरेवैनं छन्दोभिः
 स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः सुषुवाणेन (४०)

अभिजित्या इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपति दिशामभिजित्या
 एतया वा इन्द्रं देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसव एतया
 मनुम्मनुष्यास्तस्मान्मनुसवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेवं
 भवति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते दिग्वंतीः पुरोनुवाक्या
 भवन्ति सर्वासां दिशामभिजित्यै॥ (४१)

अशान्तः सुषुवाणेनैकचत्वारिंशच्च॥ [१५]

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे
 अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतो-
 ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नक्षत्राणि
 रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥ (४२)

यः प्राणतो द्यौरादित्योऽष्टात्रिंशत्॥ [१६]

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य
 देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम।

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते पृथिवी
महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने
प्रजापतये स्वाहा॥ (४३)

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरैकान्नचत्वारिंशत्॥ [१७]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यं
इषव्यः शूरो महारथो जायतान्दोग्ध्रीं धेनुर्वोढाऽनुद्वानाशुः सप्तिः
पुरंधिर्योषां जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य वीरो
जायतान्निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न ओषधयः
पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम्॥ (४४)

आ ब्रह्मन्नेकचत्वारिंशत्॥ [१८]

आक्रान् वाजी पृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान्
वाज्यन्तरिक्षं वायुं युजमकृत वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽक्रष्टुं सूर्यं
युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्ते वाजिन् युङ्ङनु त्वा रभे स्वस्ति मा
सम्पारय वायुस्ते वाजिन् युङ्ङनु त्वा रभे स्वस्ति मा सम् (४५)

पारयादित्यस्ते वाजिन् युङ्ङनु त्वा रभे स्वस्ति मा
सम्पारय प्राणधृगंसि प्राणं मे दृह व्यानधृगंसि व्यानं मे
दृहापानधृगस्यपानं मे दृह चक्षुरसि चक्षुर्मयि धेहि श्रोत्रमसि
श्रोत्रम्मयि धेह्यायुरस्यायुर्मयि धेहि॥ (४६)

वायुस्ते वाजिन् युङ्ङनु त्वा रभे स्वस्ति मा सन्निचत्वारिंशच्च॥ [१९]

जज्ञि बीजं वरुणां पर्जन्यः पक्तां सस्यं सुपिप्पला
 ओषधयः स्वधिचरणेयं सूपसदनोऽग्निः स्वध्यक्षमन्तरिक्षं
 सुपावः पवमानः सूपस्थाना द्यौः शिवमसौ तपन् यथापूर्वमहोरात्रे
 पञ्चदशिनोऽर्धमासास्त्रिंशिनो मासाः क्लृप्ता ऋतवः शान्तः
 संवत्सरः॥ (४७)

जज्ञि बीजमेकत्रिंशत्॥ [२०]

आग्नेयोऽष्टाकपालः सौम्यश्चरुः सावित्रोऽष्टाकपालः
 पौष्णश्चरु रौद्रश्चरुर्ग्रये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाखरे
 यदि नागच्छेद्ग्रयेऽहोमुचेऽष्टाकपालः सौर्यम्पयो वायव्यं
 आज्यभागः॥ (४८)

आग्नेयश्चतुर्विंशतिः॥ [२१]

अग्रयेऽहोमुचेऽष्टाकपाल इन्द्रायाऽहोमुच एकादश-
 कपालो मित्रावरुणाभ्यामागोमुग्भ्यां पयस्यां वायोसावित्र
 आगोमुग्भ्यां चरुरश्विभ्यामागोमुग्भ्यां धाना मरुद्भ्य एनोमुग्भ्यः
 सप्तकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्य एनोमुग्भ्यो द्वादशकपालोऽनुमत्यै
 चरुर्ग्रये वैश्वानराय द्वादशकपालो द्यावापृथिवीभ्यामहोमुग्भ्यां
 द्विकपालः॥ (४९)

अग्रयेऽहोमुचै त्रिंशत्॥ [२२]

अग्रये समनमत्पृथिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्या

समनमदेवम्मह्यम्भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु वायवे समनमदन्तरिक्षाय
 समनमद्यथा वायुरन्तरिक्षेण सूर्याय समनमद्विवे समनमद्यथा
 सूर्यो दिवा चन्द्रमसे समनमन्नक्षत्रेभ्यः समनमद्यथा चन्द्रमा
 नक्षत्रैर्वरुणाय समनमदद्ध्यः समनमद्यथा (५०)

वरुणोऽद्भिः साम्ने समनमदृचे समनमद्यथा सामर्चा ब्रह्मणे
 समनमत्क्षत्राय समनमद्यथा ब्रह्म क्षत्रेण राज्ञे समनमद्विशे
 समनमद्यथा राजा विशा रथाय समनमदश्वेभ्यः समनमद्यथा
 रथोऽश्वैः प्रजापतये समनमद्भूतेभ्यः समनमद्यथा प्रजापतिर्भूतैः
 समनमदेवम्मह्यम्भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु॥ (५१)

अद्ध्यः समनमद्यथा मह्यं चत्वारि च॥ [२३]

ये ते पन्थानः सवितः पूर्यासोऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे।
 तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहि। नमो-
 ऽग्नये पृथिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमो
 वायवेऽन्तरिक्षक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमः
 सूर्याय दिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि॥ (५२)

ये ते चतुश्चत्वारिंशत्॥ [२४]

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरो वेद शीर्षण्वान्मेध्यो भवत्युषा
 वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रन्दिशः
 पादा अवान्तरदिशाः पर्शवोऽहोरात्रे निमेषोऽर्धमासाः पर्वाणि

मासाः सन्धानान्यृतवोऽङ्गानि संवत्सर आत्मा रश्मयः केशा
नक्षत्राणि रूपन्तारका अस्थानि नभो मांसान्योषधयो लोमानि
वनस्पतयो वाला अग्निमुखं वैश्वानरो व्यात्तम् (५३)

समुद्र उदरमन्तरिक्षम्पायुर्धावापृथिवी आण्डौ ग्रावा शेपुः
सोमो रेतो यज्जम्भ्यते तद्वि द्यौतते यद्विधूनुते तथस्तनयति
यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य वागहर्वा अश्वस्य जायमानस्य
महिमा पुरस्ताज्जायते रात्रिरेनम्महिमा पश्चादनु जायत एतौ
वै महिमानावश्वमभितः सम्बभूवतुर्हयो देवानवहदर्वासुरान्
वाजी गन्धर्वानश्वो मनुष्यान्थ्समुद्रो वा अश्वस्य योनिः समुद्रो
बन्धुः॥ (५४)

व्यात्तमवहद्वादश च॥ [२५]

गावो गावः सिषांसन्तीः प्रथमे मासि संमान्यो यदि सोमो षडहैरुथ्मृज्या(३)ं देवानामर्क्येण चर्माव
पृथिव्यै दत्तते कस्त्वाग्नये यो वै यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मन्नाकाञ्जि बीजमाग्नेयोऽष्टाकपालोऽग्नये-
ऽहोमुचेऽष्टाकपालोऽग्नये समनमृचे ते पन्थानो यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः प्रश्नविंशतिः॥ [२६]

[गावः समान्यः सर्वनमष्टभिर्वा एते देवकृतश्चाभिजित्या इत्याहुर्वर्कणोऽद्विः साम्ने चतुःपञ्चाशत्॥54॥

गावो योनिः समुद्रो बन्धुः॥]

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>